

שמוליק ידוב

רכז שמירת טבע ביהודה ושומרון,
החברה להגנת הטבע

ציטוט מומלץ

ידוב ש. 2018. יש להכריז על
שמורת טבע בנהר הירדן הדרומי:
אקולוגיה וסביבה 9(3).

בכיכר הירדן (הע'ור) ובאזור בתרונות השוליים (קאטרה) שוכנות אוכלוסיות משמעותיות של צבאים ארץ-ישראליים (Gazella gazella) | צילום: שמוליק ידוב

יש להכריז על שמורת טבע בנהר הירדן הדרומי

נקודת מבט

גיליון סתיו 2018 / כרך 9(3)

13 באוקטובר, 2018

מאז 1967 רצועה ארוכה וצרה לאורכו של נהר הירדן הדרומי, בגבול עם ממלכת ירדן, היא שטח צבאי סגור מאז 1967, המתוחם בגדר גבול מתרעה. בשטח זה נבנו תשתיות צבאיות ענפות ושוכנו חיילים במוצבים על הנהר ובעומק הגזרה. לאחר חתימת הסכם השלום עם ממלכת ירדן, בשנת 1994, הפעילות הצבאית במרחב שבין הנהר (הגבול הרשמי) לבין גדר הגבול הצטמצמה למינימום הכרחי, וכל המוצבים בו ננטשו.

לאחר שנים ארוכות שנוכחות האדם במרחב הצר והארון הייתה דלה מאוד והתמקדה במספר מצומצם של מובלעות חקלאיות ובפעילות צבאית ניידת, עובר המרחב שבין הגדר לנהר תמורה משמעותית.

השימוש ההולך וגובר בקולחים להשקיה של מטעי תמרים והרווחיות הגדולה בענף זה הביאו בשנים האחרונות לנטיעות מואצות של דקלי תמר בבקעת הירדן בכלל ובתווך שבין גדר הגבול לנהר בפרט. הסדרת הטיפול בקולחים המוזרמים בנחל הקדרון צפויה להביא לגידול משמעותי נוסף בנטיעות, שכן חלק מהמים יוזרמו למאגרים בבקעת הירדן. הרחבת השטחים החקלאיים והיעדר מעמד סטטוטורי לשמורות המוצעות על-ידי רשות הטבע והגנים במרחב שבין הגדר לנהר (רק שמורה מאושרת בצו אלוף זוכה למעמד סטטוטורי), מאיימים במידה משמעותית על קיומו של המסדרון האקולוגי שלאורכו של הירדן ועל בתי הגידול הייחודיים שבו.

תוואי השבר הסורי אפריקאי בכללותו, ובקעת הירדן בפרט, משמשים אחד מהמסדרונות האקולוגיים המשמעותיים ביותר באזורנו, ומאפשרים חיבור בין המערכות האקולוגיות שבאפריקה, אסיה ואירופה, שהן הבסיסים המשמעותיים ביותר למגוון המינים העשיר והמיוחד של ישראל כולה. מעל בקעת הירדן עובר אחד מצירי הנדידה הגדולים ביותר בעולם למיני ציפורים, הנוודות דרכו פעמיים בשנה, וחלקן הגדול אף עוצר בבקעה לצורך התרעננות לקראת המשך המסע המפרך.

השילוב בין אקלים מדברי, מים זורמים כל השנה ופעילות חקלאית ענפה, עם מאפייני השבר הסורי אפריקאי המחבר בין יבשות מחד גיסא ויוצר מגבלת עבירות מזרח-מערב מאידך גיסא (בשל הנהר העובר לאורכו), גורם להיותו של המרחב הנידון בעל מאפיינים ייחודיים וחשובים בכל קנה מידה.

בשנים 2016–2017 ביצע מכון דש"א (דמותה של ארץ), בהזמנת רשות הטבע והגנים, סקר מקיף בבקעת הירדן.

ממצאי הסקר טרם פורסמו, אך הממצאים הגולמיים שהוצגו במספר כנסים ממחישים את החשיבות הרבה בשמירה על כלל מרכיבי הנוף והערכים שבה.

השילוב בין ערכי טבע משמעותיים וייחודיים, מסדרון אקולוגי בעל חשיבות עולמית ואיום מוחשי עליהם, מחייב נקיטת צעדים להגנה על המרחב. מאז 'הסכמי אוסלו' לא הוכרזו שמורות בשטחי יהודה ושומרון בשל קושי בתיאום מהלכים כאלה עם הרשות הפלסטינית, כפי שמתחייב מהסכמים אלה. למרות זאת, מהבחינה המשפטית המקרה של נהר הירדן הוא מיוחד ומעניין, כיוון שמרחב רצועת פיתולי נהר הירדן הדרומי (ממוצאו מהכינרת ועד כניסתו לים המלח) הוכר כשמורת טבע כבר במצב התכנוני ששרר בארץ ישראל טרם הקמת המדינה. מרחב זה מסומן כ"שמורת טבע" בתוכנית המתאר האזורית למחוז ירושלים (R-J-5) משנת 1941 ובתוכנית המתאר האזורית למחוז שומרון (S-15) משנת 1946. מצב זה מאפשר אכרזה על שמורה גם ללא התיאום הנדרש עם הרשות הפלסטינית.

בשל האיומים על הטבע אך גם בשל ההזדמנויות שיכולות לצמוח מכך לטובת כלל תושבי הבקעה (בתיירות, בתעסוקה, בשיתופי פעולה אזוריים), **החברה להגנת הטבע קוראת להכריז על מעמד של שמורה טבע מאושרת בצו אלוף בכל המרחב שבין גדר הגבול ממערב לנהר הירדן הדרומי במזרח, בין נחל בזק בצפון לשפך הירדן לים המלח בדרום.**